

פתרון הבחינה בתנ"ך, 2 יחידות לימוד

שאלונים: 137,001203

מוגש על-ידי: גליה סמו, חווה צדוק, דנית בר-אור

מורות לתנ"ך ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון – קטע שלא נלמד

על הנבחן לענות על שלוש שאלות: שאלה 1 (חובה), ועל שתיים מהשאלות 2-4.

שאלה מספר 1

ראיה ראשונה – פס' 3: "נקחה אלינו משילה את ארון ברית ה' ויבוא בקרבנו ויושיענו מכף אויבנו" – זקני ישראל בטוחים שאם ארון ה' יובא לשדה המערכה, עם ישראל ינצח בקרב.

ראיה שנייה - פס' 5: "ויהי כבוא ארון ברית ה' אל המחנה ויריעו כל ישראל תרועה גדולה". עם ישראל בטוח שארון ה' יעזור להם לנצח, ולכן הם מריעים כשארון ה' מובא אל המחנה.

שאלה מספר 2

ראיה לכך שהתבוסה מידי ה' ידועה בקרב עמי האזור ונשמרת בזכרונם ניתן לראות בפס' 8. הפלישתים מזכירים את התבוסות שהנחיל ה' למצרים במדבר: "אלה הם האלוהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר".

שאלה מספר 3

אפשרות א':

תוצאות הקרב נמסרות בפס' 10-11 בסדר המשקף את דרגות החומרה שלהן עבור כלל ישראל: ראשית נאמר שישראל הפסידו בקרב: "וינגף ישראל" (פסוק 10); אחר כך נאמר שכל העם ברח: "וינוסו איש לאוהליו" (פסוק 10); אחר כך נמסר מספר הנופלים: "ותהי המכה גדולה...ויפול מישראל שלושים אלף..." (פסוק 10); ולבסוף שני היבטים דתיים של המפלה המגבירים את תחושת ההשפלה: לקיחת ארון ה' בשבי: "וארון אלוהים נלקח" (פסוק 11) ומות שני בניו (יורשיו, ממשיכיו של הכהן הגדול): "ושני בני עלי מתו..." (פסוק 11).

ההדרגה מתבטאת בכך שלאחר דיווח על המפלה, נמסרים תיאורים המגבירים את תחושת ההשפלה, כגון בריחת הלוחמים משדה הקרב והיקף החללים, ולבסוף נמסרים היבטים דתיים של המפלה, שמחמירים את הרגשת התבוסה.

אפשרות ב':

תוצאות הקרב נמסרות מן הכבד אל הפחות כבד, או מן הכלל אל הפרט: ראשית מתואר כל האסון במלוא היקפו: "וינגף ישראל וינסו איש לאוהליו ותהי המכה גדולה מאד" לאחר מכן מתחיל הפירוט: מספר ההרוגים – "...ויפול מישראל שלושים אלף..." (פסוק 10); אובדן ארון ה' – "וארון אלוהים נלקח" (פסוק 11) ולבסוף מות שני בניו (יורשיו, ממשיכיו) של הכהן הגדול: "ושני בני עלי מתו..." (פסוק 11).

הסיכום הכללי של התבוסה הנוראה מופיע בפתיח, ואח"כ נמסרים הפרטים שבונים את התבוסה הקשה הזו, כשאובדן 30,000 מישראל חמור ממות שני בני עלי הנזכרים בסוף.

שאלה מספר 4

ההדרגתיות באה לידי ביטוי בפס' 17-18 כך: ראשית מדווח המבשר לעלי על התבוסה, אחר כך על מות בניו ורק לבסוף על לקיחתו בשבי של ארון האלוהים. הסיבה לסדר מסירה זה יכול להיות הליכה מן הקל אל הכבד עבור עלי הכהן. מות בניו של עלי אמור לכאוב לעלי יותר מהתבוסה של העם וחשיבותו של ארון האלוהים בעיני עלי גדולה יותר מבניו (כך חושב המבשר) ולכן סופר לו פרט זה בסוף, כדי שבשורת האסון תהיה מדורגת (לראיה: אכן כשעלי שומע על לקיחת ארון האלוהים הוא נופל ומת).

פרק שני – נושא הגג: "מלכים ונביאים"

על הנבחן לענות על שתי שאלות: על אחת מהשאלות 5-6, ועל אחת מהשאלות 7-8. בכל אחת מהשאלות על הנבחן לענות על שניים מהסעיפים א-ג.

שאלה מספר 5

סעיף א'

- על פי פסוקים 1-7 ניצל אליהו מהבצורת בזכות השגחת ה' באופן הבא:
- ה' שולח אותו לנחל כרית על מנת שיהיה לו מים לשתות: "לך מזה ופנית לך קדמה ונסתרת בנחל כרית אשר על פני הירדן והיה מהנחל תשתה..." (פס' 3-4).

- ה' מצווה על העורבים לספק לאליהו את מזונו: "ואת העורבים ציוויתי לכלכלך שם" (פס' 4) **א**ן "והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבוקר ולחם ובשר בערב..." (פס' 6).

על פי פסוקים 8-16 ניצל אליהו מהבצורת בזכות השגחת ה' באופן הבא:

- ה' שולח את אליהו לצרפת שבצידון וממנה שם אישה אלמנה לכלכלו: "הנה ציוויתי שם אלמנה לכלכלך" (פס' 9).
- בזכות ה' כד הקמח וצפחת השמן של האלמנה נשארים מלאים כל זמן הבצורת, אליהו נהנה מכך מכיוון שהוא מתגורר אצלה: "כד הקמח לא כלתה וצפחת השמן לא חסר כדבר ה'..." (פס' 16).

סעיף ב'

- (1) אליהו מבקש מהאלמנה פת לחם. האלמנה לא מסוגלת לספק לו זאת, כיוון שהיא עניה והשנה היא שנת בצורת, ואם תתן לו את מזונה, לא יישאר לה ולבנה: "חי ה' אלוהיך אם יש לי מעוג כי אם מלוא כף קמח ומעט שמן בצפחת... ובאתי ועשיתיהו לי ולבני ואכלנוהו ומתנו..." (פס' 12).
- (2) אליהו מעודד את האלמנה באומרו לה "אל תראיי" באומרו שה' יסייע לאליהו, לאלמנה ולבנה לעבור את תקופת הבצורת ולשרוד. הוא נסמך על כך שה' אמר לו שהאלמנה תכלכל אותו: "הנה ציוויתי שם אישה אלמנה לכלכלך..." (פס' 9) **א**ן: הוא מסתמך על הבטחת האל - "כה **אמר ה'** כד הקמח לא תכלה... עד יום תת ה' גשם..." (פס' 14). הוכחה אחרת להבטחה כזו של האל יש בפסוק 16: "כד הקמח לא כלתה וצפחת השמן לא חסר **כדבר ה'**..."

סעיף ג'

- (1) הקושי שגרם לגירסת הקרי הוא הופעת נושא בלשון זכר: "הוא" אחרי שהפועל מופיע בלשון נקבה "ותאכלי". לכן שינו חז"ל את גרסת הכתיב ורשמו במקומה "היא והוא" (גרסת הקרי).
- (2) ניתן לענות על תשובה זו בדרכים שונות, איננו יודעים האם כולן תתקבלנה:

אפשרות אחת:

פירוש ר"י כספי מתאים יותר לגרסת הקרי "ותאכל היא והוא ימים", מפני שלפי גירסה זו משתמע שתחילה אכלה האלמנה ואחריה אליהו וזאת בשונה מהדרישה של אליהו באכילה הראשונה. ללמדנו שדרישתו לאכול קודם הייתה חד-פעמית ואילו בנוהג הקבוע, "ימים", לא היו נוהגים כדרישתו הראשונה.

אפשרות שניה:

פירוש ר"י כספי מתאים לגירסת הכתיב. מאי-ההתאמה הלשונית בין הפועל בנקבה: "ותאכלי" לנושא המופיע אחרי הפועל "הוא", למד ר"י כספי שפעם היא הייתה אוכלת ראשונה ופעם הוא. לכן נרשם הפועל במתכוון בלשון נקבה ולאחר מכן הנושא בלשון זכר

(הוא), על מנת להראות שמכאן ואילך אכלו האלמנה, אליהו, ובן האלמנה יחד, ולא תמיד אליהו היה זה שזכה לאכול ראשון.

אפשרות שלישית:

פירוש ר"י כספי מתייחס לצירוף הגרסאות של הכתיב והקרי. קיומן של שתי גרסאות, הכתיב לפיו תחילה אכל אליהו, והקרי ולפיו תחילה אכלה האלמנה, מלמד את ר"י כספי שפעם היא הייתה אוכלת ראשונה ופעם הוא. לכן יש שתי גרסאות סותרות.

שאלה מספר 6

סעיף א'

(1) דוגמאות להערכה חיובית של חזקיהו מפס' 3-7 (על הנבחן היה לציין שתיים):

- (פס' 3) – "ויעש הישר בעיני ה' ככל אשר עשה דוד אביו" – חזקיהו מתואר כמלך צדיק, המושווה לדוד על דרך הדמיון (דוד בספר מלכים נחשב למלך האידיאלי).
- (פס' 5) – "בה' אלוהי ישראל בטח ואחריו לא היה כמוהו בכל מלכי יהודה ואשר היו לפניו" – הסופר מציג את חזקיהו כמלך הצדיק ביותר בכל תולדות מלוכת יהודה, לא היה מלך צדיק יותר לפניו וגם לא אחריו.
- (פס' 6) – "וידבק בה' לא סר מאחריו וישמור מצוות ה' אשר ציווה ה' את משה..." – חזקיהו מתואר כדבק במצוות ה', וכמלך שקיים את מצוות שתורה שנתן משה.

(2) נחש הנחושת שעשה משה כמצוות ה' בתקופת המדבר, הפך לאחר מכן לחלק מהעבודה הזרה שבני ישראל עבדו במשך הדורות. אומנם הנחש עצמו נבנה במצוות ה' בתקופת המדבר, אך הוא נבנה על מנת לפתור את בעית הנחשים באותה התקופה. ברגע שעם ישראל הפך את נחש הנחושת לאל, עבודתו נחשבה לעבודה זרה והשמדתו נזקפת לזכות חזקיהו כמעשה של טיהור מעבודת אלילים.

סעיף ב'

(1) ההוכחה לכך שפסוקים 9-12 קוטעים את הרצף הסיפורי בפרק היא:

פסוקים 1-8 עוסקים בממלכת יהודה, כך גם פסוקים 13 ואילך. פסוקים 9-12 עוסקים במה שקרה בממלכת ישראל, ובזאת הם קוטעים את רצף הסיפור על ממלכת יהודה. הוכחה: פס' 1-2 "...."מלך חזקיהו..מלך יהודה....ועשרים ותשע שנה מלך...." פס' 9 מדבר על ממלכת ישראל: "....עלה....על שומרון...., ופס' 14 ואילך שוב מדובר על יהודה: "....עלה...על כל ערי יהודה....".

אפשרות אחרת להוכחת קטיעת הרצף, יש בעובדה שבפסי' 9 יש שוב סנכרון בין הרצף הכרונולוגי בין שתי הממלכות, אחרי שהיה כבר סנכרון כזה בפסוק 1.

(2) מטרת החזרה על גלות ישראל פעמיים היא :

- להראות את הניגוד בין גורל ממלכת ישראל החוטאת לה' לבין גורל ממלכת יהודה, שהיה שונה בזכות צדיקותו של חזקיהו. בפרק י"ז מתואר חורבן ישראל, ובפרק י"ח מדובר על יהודה והאיזכור של חורבן ישראל הוא רק לצורך ההנגדה לגורל יהודה.
- להדגיש את העובדה שישראל גלתה בשל חטאיה כלפי ה', עזיבת ה' וחוקיו.

סעיף ג'

(1) פעולות הכנה של חזקיהו למלחמה כנגד סנחריב (על הנבחן היה לציין שלוש פעולות) :

- חזקיהו סותם את מעינות המים מחוץ לירושלים על מנת שלסנחריב וצבאו לא תהיה אספקת מים סדירה בעת המצור (פסי' 3-4).
- חזקיהו מתקן את חומת ירושלים הפרוצה ומחזק אותה על מנת שתוכל לעמוד מול המצור האשורי (פסי' 5).
- חזקיהו מייצר כלי נשק לקראת המלחמה באשור (פסי' 5).
- חזקיהו ממנה מפקדים על הצבא (פסי' 6).
- חזקיהו אסף את העם ועודד אותם לקראת העימות עם אשור, תוך הדגשת הרעיון שה' עימם (פסי' 7-8).

(2) המפעל האדיר שאחיטוב מדבר עליו הוא חציבת נקבת השלוח בתקופת חזקיהו. חזקיהו מלך

יהודה חפר נקבה זו על מנת לנתב את מי הגיחון לתוך ירושלים, כדי לאפשר אספקת מים סדירה לעיר בעת מצור. ההתפעמות שבמפגש החוצבים באה לידי ביטוי במשפט המתאר כיצד נשמעו הקולות משני הצדדים לפני המפגש: "ובעוד שלש אמות להנקב, נשמע קול איש קורא אל רעו".

עוד ביטוי שמלמד על ההיפעמות שבמפגש הוא הביטוי המתאר את הדייקנות שבמפגש משני הצדדים של החציבה: "גרזן על גרזן". על הנבחן היה להציג אחד משני הביטויים.

שאלה מספר 7

סעיף א'

מסופר שירמיהו נבחר לנביא עוד מבטן אימו, על מנת להדגיש שהנבואה טבועה בו, שדבריו לאורך כל חייו הם דברי האל, שהנבואה היא חלק מירמיהו, יצר חזק, מולד, שאין הוא יכול להשתחרר ממנו.

המטרה של ציון פרט זה בדברי אסרחדון היא להצדיק את שלטונו על העמים השונים, להציגו כמי שמתאים ונבחר לשלוט על עמים רבים, אימפריה, עוד מבטן אימו.

סעיף ב'

על הנבחן היה לציין שלושה מהמוטיבים הבאים :

- (1) מינוי – ירמיהו נבחר לנביא עוד מבטן אימו : "בטרם אצרך בבטן ידעתוך ובטרם תצא מרחם הקדשתוך נביא לגויים נתתוך" (פס' 5).
- (2) ניסיון השתמטות מצד הנביא – ירמיהו אינו מעוניין בתפקיד משום שאינו יודע לנאום כנביא, והוא חסר ניסיון – "הנה לא ידעתי דבר כי נער אנוכיי" (פס' 6).
- (3) דחיית ההשתמטות על ידי ה' – ה' לא מקבל את סירובו של ירמיהו, ואומר לו כי ילך לכל מקום שה' ישלח אותו, ויאמר את מה שה' יצווה עליו : "כי על כל אשר אשלחך תלך ואת כל אשר אצווך תדבר" (פס' 7).
- (4) עידוד הנביא על ידי ה' – ה' מעודד את ירמיהו ואמר לו כי יהיה עימו ויצילו מפני אויביו : "אל תירא מפניהם כי איתך אני להצילך" (פס' 8).
- (5) מתן אות - ה' נוגע בפני ירמיהו ושם את דבריו בפיו : "וישלח ה' את ידו ויגע על פי ויאמר ה' אלי הנה נתתי דברי בפיך" (פס' 9).

סעיף ג'

משמעות המילה "חומות" בפס' 15 היא קיר שמקיף את ירושלים. תפקיד החומה הוא להגן על ירושלים מפני אויביה.

משמעות המילה "חומות" בפס' 18 היא דימוי : על ירמיהו להיות חזק נפשית אל מול אויביו.

שאלה מספר 8

סעיף א'

- (1) שלושת העניינים עליהם מנבא חנניה בן עזור הם :
  - "שברתי את על מלך בבל" – השעבוד לבבל יפסק.
  - "בעוד שנתיים ימים אני משיב אל המקום הזה את כל בית ה' אשר לקח נבוכדנאצר..." – בעוד שנתיים כלי בית המקדש, אשר נלקחו על ידי מלך בבל, ישובו לירושלים.
  - "ואת יכניה בן יהויקים מלך יהודה ואת כל גלות יהודה הבאים בבלה אני משיב..." – יהויכין ואלה אשר גלו עימו ישובו ליהודה.
- (2) שני העניינים המנוגדים בפרק כ"ז לנבואת חנניה הם :

- "אל תשמעו אל דברי נביאיכם...הנה כלי בית ה' מושבים..." – כלי בית המקדש לא יוחזרו לירושלים במהרה.
- "עבדו את מלך בבל וחיו" – השעבוד לבבל לא יפסק.

סעיף ב'

- (1) חנניה שובר את מוטות העץ שהיו על צוואר ירמיהו: "ויקח חנניה הנביא את המוטה מעל צוואר ירמיהו הנביא וישברהו". משמעות המעשה היא סימול שבירת, סיום, השעבוד לבבל: "ככה אשבר את על נבוכדנאצר מלך בבל".
- (2) שני השינויים הם:

- במקום מוטות עץ יבואו מוטות ברזל – השעבוד לבבל יהיה חזק יותר (לא ניתן לשבור מוטות ברזל).
- השעבוד לבבל לא יפסק, אלא מלך בבל ישעבד את העמים ובע"ח.

סעיף ג'

- (1) לפי רמב"ם, ההבחנה בין נביא אמת לשקר באם ניבא נבואת נחמה היא במבחן ההתגשמות: אם הנבואה לא תתגשם, הנביא הוא נביא שקר, ואילו אם הנבואה תתגשם, הנביא הוא נביא אמת, זאת משום שה' אינו חוזר בו מנבואת נחמה.
- (2) לדעת רמב"ם, אם הנביא ניבא פורענות לא ניתן להבחין אם הוא נביא שקר או אמת, משום שנבואתו אינה חייבת להתגשם: יתכן וה', שהוא אל רחום, התחרט על הרעה, או יתכן שהעם חזר בתשובה וה' סלח להם.

פרק שלישי – נושא החובה: "עלילות הראשית"

על הנבחן לענות על אחת מהשאלות 9-10.

שאלה מספר 9

סעיף א'

- (1) בפרק ג' מונע אלוהים מהאדם אכילה מפרי עץ החיים: "ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם" (פס' 22) אן: " ויגרש את האדם...לשמור את דרך עץ החיים..." (פסוק 24). בפרק י"א אלוהים מונע מבני האדם לסיים את בניית העיר והמגדל: "הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו" (פס' 7). ברגע שהבונים אינם מבינים זה את זה (מדברים שפות שונות), הם לא יכולים לבצע פעולות משותפות כגון בנייה.

(2) בבראשית י"א 4 יש יחס שלילי לעשיית שם; בשמ"ב ז 8-9 יש יחס חיובי לעשיית השם. הסיבה לכך היא שעל פי השקפת המקרא, רק אלוהים יכול לעשות שם (לעצמו או לבני אדם) ואז עשיית השם היא חיובית, היא על פי רצון ה' והחלטתו. אם בני אדם מחליטים לעשות שם לעצמם, פעולה זו נתפסת כביטוי למרד באל, חטא הגאווה, יוהרה אנושית, ולפיכך היא שלילית.

סעיף ב'

הקושי התיאולוגי העולה מפסוקים אלה הוא: איך יתכן שאלוהים מביע חשש כלשהו מפני האדם?! איך ייתכן שהאל חושש מכך שהאדם יחיה לעד או מכך שהאדם יוכל לעשות כל דבר שברצונו.

שאלה מספר 10

סעיף א'

שני השינויים בדברי הנחש לעומת הצו האלוהי:

- בצו האלוהי נאמר כי ביום שיאכלו מעץ הדעת הם ימותו: "ביום אכלך ממנו מות תמות". הנחש אומר שביום שבו יאכלו, הם יהיו כמו אלוהים יודעי טוב ורע: "ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלוהים ידעו טוב ורע".
- בצו האלוהי נאמר כי אם יפרו את הציווי ימותו: "מות תמות". הנחש משנה את דבריו בכך שאומר שהם לא ימותו אם יפרו את הצו: "לא מות תמתון".

דברים אלה גורמים לאישה להתפתות ולאכול מהעץ, משום שבעקבות כך לא רק שלא תמות, אלא תהיה כמו אלוהים.

- ה' מטיל את הצו על האדם בלבד: "...ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות". לעומת זאת, הנחש בגרסתו מכיל את הצו גם על האישה: "...לא מות תמתון.. כי ביום אכלכם ממנו...". עובדה זו גורמת לאישה להתפתות ולאכול מפרי העץ האסור, כיוון שכעת הצו והאיסור שבו מכוונים גם אליה.

סעיף ב'

לפי רש"י האישה רואה את העץ כמי שיפקח את עיניה ויאפשר לה להיות כמו אלוהים, יודעת טוב ורע, כפי שאמר הנחש.

פרק רביעי – נושאי הבחירה

בפרק זה חמישה נושאים, ובכל נושא שתי שאלות. על הנבחן לבחור בשלושת הנושאים שלמד, ולענות על שאלה אחת בכל נושא.

נושא בחירה: "חורבן גלות וגאולה"

שאלה מספר 11

סעיף א'

(1) שלוש נקודות דמיון בין המקורות:

- בשני המקורות נאמר שמלך בבל צר על ירושלים.
- בשני המקורות נאמר שמלך בבל לקח בשבי את יהויכין מלך יהודה.
- בשני המקורות נאמר שמלך בבל מינה תחת יהויכין מלך אחר על פי רצונו.
- בשני המקורות נאמר שמלך בבל לקח שלל רב מירושלים.

(2) פרטי מידע שנזכרים בספר מלכים ואינם נזכרים בכרוניקה הבבלית (על הנבחן היה לציין שלושה פרטים בלבד):

- לבד מיהויכין, יצאו לגלות גם אימו, עבדיו, שריו וסריסיו (פס' 12).
- יהויכין יצא לגלות בשנה השמינית למלכות נבוכדנאצר (פס' 12).
- כלי הזהב שנלקחו לבלל כשלל נעשו על ידי שלמה (פס' 13).
- גלות יהויכין התרחשה בהתאם לנבואת ה' (פס' 13).
- יהויכין חטא לה' (פס' 9) כמו אביו.

הפרטים האחרונים שהזכרנו בהרחבה זו מלמדים שמגמת הסופר המקראי להציג את אירוע הגלות כעונש מאת ה' (הסבר דתי, תיאולוגי) ולא כאירוע היסטורי-פוליטי בלבד.

סעיף ב'

מעשה החנינה של מלך בבל הוא הוצאת יהויכין מכלאו, ואירוחו בבית המלך לארוחה מדי יום, כל ימי חייו.

שאלה מספר 12

סעיף א'

(1) מטרת הנביא בדבריו לעם על פי פסוקים אלו היא לגרום לעם שנותר ביהודה להישאר בארץ, ולא לרדת למצרים.

(2) הבטחות בדברי ירמיהו (על הנבחן היה לציין אחת):

- אם העם יישאר בארץ ה' ידאג לו וישקם אותו (פס' 10).
- אם העם יישאר בארץ, ה' יציל אותו מידי בבל (פס' 11).

אימים בדברי ירמיהו (על הנבחן היה לציין אחד):

- אם העם ירד למצרים החרב תשיג אותו שם (פס' 15-16).
- אם העם ירד למצרים הוא יסבול מרעב (פס' 16).
- אם העם ירד למצרים, הוא לא יזכה לשוב לארץ (פס' 16).

סעיף ב'

(1) תגובת העם בפסוקים אלו היא אי קבלת דברי ירמיהו, העם לא מוכן לשמוע לדברי ירמיהו ולהישאר בארץ. כמו כן, העם מאשים את ירמיהו במסירת נבואת שקר.

(2) ביקורת הסופר על מתנגדי ירמיהו (על התלמיד לציין שתיים)

- הסופר מכנה את מתנגדי ירמיהו זדים, משמע – רשעים. "וכל האנשים הזדים..." (פס' 2).
- הסופר אומר כי העם לא שמע בקול ה', כלומר הסירוב לקבל את דבר ירמיהו הוא סירוב לשמוע בקול ה'. "ולא שמע...בקול ה' לשבת בארץ יהודה" (פס' 4).
- הסופר אומר במפורש כי העם לא שמע בקול ה' וירד למצרים: "ויבואו ארץ מצרים כי לא שמעו בקול ה'..." (פס' 7).

נושא בחירה: "אדם וגורלו בספרות החכמה"

שאלה מספר 13

סעיף א'

קללת איוב:

- איוב מקלל את היום בו הוא נולד, ומביע רצון לכך שיום זה לא היה קיים.
- איוב מקלל את הלילה בו הוריו הרו אותו, ומאחל שיום זה יאבד, ולא ימנה עם ימות השנה.

קללת ירמיהו :

- ירמיהו מקלל את היום בו נולד, שיום זה לא יהיה מבורך.
- ירמיהו מקלל את האיש שבישר לאביו על הולדתו, ומאחל לו שגורלו יהיה כגורל הערים סדום ועמורה, וגם שעות היום, הנחשבות לבטוחות, תהפוכנה לשעות סכנה, בהן ישמע קולות צעקה.

סעיף ב'

המצבים בהם לידת איוב היתה נמנעת הם :

- ה' היה סוגר את רחם אימו : "כי לא סגר דלתי בטני".
- היה מת עם לידתו : "למה לא ארחם אמות מבטן יצאתי ואגוע" אן "מדוע קדמוני ברכים".
- אם לא היו מניקים אותו, היה מת : "ומה שדיים כי אינק".

לאור פסוקים אלה מבקש איוב למות.

שאלה מספר 14

סעיף א'

(1) היסודות המשותפים לאדם ולבהמה על פי קהלת ובראשית :

- שניהם נבראו מעפר (בראשית ב 7 : "ויצר ה' אלוהים את האדם עפר מן האדמה"; ב 13 : "ויצר ה' מן האדמה כל חית השדה"; קהלת ג 20 : "הכל היה מן העפר").
- שניהם נוצרו ע"י האל ושניהם שווים במעמדם (בראשית ב' 7 "וייצר ה'... את האדם", "בראשית ב' 19 "וייצר ה'... כל חית השדה..." על פי קהלת ג' 18 : "על דברת בני האדם לברם אלוהים ולראות שהם בהמה המה להם").

(2) קהלת מבסס מסקנה זו על הנימוקים הבאים :

- "מקרה אחד להם כמות זה כן מות זה" (פס' 19) – גם בני האדם וגם הבהמות מתים.
- "רוח אחד לכל" (פס' 19) – לא ידוע על הישארות הנפש או רוח החיים באדם או בבהמה ועל כן יש להסיק שהם זהים.
- "הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר" (פס' 20) – שניהם נוצרו מן העפר וישבו במותם אל העפר.

סעיף ב'

בפס' 7 בפרק י"ב קוהלת אומר שהגוף נקבר בעפר אך הרוח שבה אל אלוהים. "והרוח תשוב אל האלוהים אשר נתנה". ניתן להבין משפט זה כמודה בהישארות הנפש. לעומת זאת, בקהלת ג 21 הוא אומר שאין ידיעה ודאית שרוח בני האדם עולה למעלה ומכאן שהוא שולל אמונה בהישארות הנפש.

אפשרות אחרת:

על פי י"ב 7 קוהלת אומר שהרוח עולה למעלה ("אל האלוהים") בעוד שבפרק ג 21 הוא אומר שאין לדעת אם הרוח עולה למעלה ("מי יודע?")

נושא בחירה: "חיי הפרט והכלל בראי השירה"

שאלה מספר 15

סעיף א

(1) מאפיינים של קינה על מת (על הנבחר היה לציין שני מאפיינים ולהביא דוגמא אחת לכל מאפיין):

- פיאור המתים:

- "קשת יהונתן לא נשיג אחור וחרב שאול לא תשוב ריקם" (פס' 22). פיאור גבורתם של שאול ויהונתן בקרב – נלחמו בפלישתים ופגעו בכוחותיהם.
- "שאול ויהונתן הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו" – שאול ויהונתן היו נאהבים על כולם, הם חיו יחדיו ומתו יחדיו.
- "מנשרים קלו ומאריות גברו" – שאול ויהונתן היו זריזים יותר מנשרים וגיבורים יותר מאריות.
- "הצבי ישראל על במותיך חלל" – פיאור שאול באמצעות שימוש במילה "צבי" – לשון תואר וכבוד, כבוד ישראל מת.

- קללת מקום הנפילה:

- "הרי בגלבוע אל טל ואל מטר עליכם ושדי תרומות" (פס' 21) – דוד מקלל את הר הגלבוע שלא ירד בו גשם ויישאר שומם ויבש, כיוון ששם מתו שאול ויהונתן.

- הבעת צער ותדהמה:

- "איך נפלו גיבורים" (פס' 19, 25, 27) – דוד לא מסוגל לעכל את מותם של שאול ויהונתן, ומביע זאת באמצעות השאלה הרטורית – איך נפלו גיבורים.
- "צר לי עליך אחי יהונתן" (פס' 26).

(2) הדגמות שלושת העניינים:

- חורבן המקדש : (על הנבחן היה לציין דוגמא אחת)
  - פס' 16 : "נפלה עטרת ראשנו..." – כתר העם, המקדש, נפל ונחרב.
  - פס' 17 : "על זה היה דוה ליבנו על אלה חשכו עינינו" – העם מביע את כאבו העצום מחורבן המקדש.
  - פס' 18 : "על הר ציון ששמים שועלים הלכו בו" – העם מקונן על כך שהר הבית שומם וריק, ללא מקדש ומלא חיות טרף.
- מצבו הקשה של העם : (על הנבחן היה לציין דוגמא אחת)
  - פס' 2 : העם מדוכא מכך שאדמותיו נגזלו ממנו על ידי האויב.
  - פס' 3 : העם חש כיתום, כמי שנזנח ע"י האל שהתיר את חורבנו.
  - כל דוגמא מפסוקים 4, 5, 7, 8, 9, 10-14, תתקבל עם נימוק מפורט.
- בקשת רחמי ה' : (על הנבחן היה לציין דוגמא אחת)
  - פס' 1 : "זכור ה' מה היה לנו הביטה וראה חרפתנו" – העם מבקש מה' לזכרם ולראות את מצבם הקשה.
  - פס' 20 : רצונו של העם להיגאל על ידי ה' מובע באמצעות שאלה רטורית שפונה אל רחמיו של האל.
  - פס' 21 : העם מבקש מה' לתת לו אפשרות לחזור בתשובה, ולהחזיר את מצבם לקדמותו.

סעיף ב'

הכרה בחטאים שהם עצמם חטאו : פס' 16 : "אוי לנו כי חטאנו".
האשמת דורות קודמים באסון : פס' 7 : "אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו".

שאלה מספר 16

סעיף א'

הבעת בטחון בקרבת ה' והשגחתו : (יש לציין שתי דוגמאות לכל מזמור) :

תהילים כ"ג – המשורר מביע בטחון באל שידאג לכל המחסור החומרי והרוחני : "ה' רועי לא אחסר"
אן "בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלי...ינחני במעגלי צדק".

- המשורר בוטח בכך שה' עימו ומשגיח עליו גם בשעת סכנה : "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי...".
- המשורר בוטח באל המגן עליו מפני אויביו : "תערוך לפני שולחן נגד צררי".

תהילים קכ"א

- המשורר שם את מבטחו באל, שכן ה' שברא את העולם יכול ללא קושי לבוא לעזרתו "עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ".
- ה' מגן על המשורר הגנה תמידית, או ה' מגן על המשורר מכל סכנה שצפויה לו : "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל" או "ה' שמרך ה' צלך על יד ימינך" או "יומם השמש לא יככה וירח בלילה" או "ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם".

סעיף ב'

השורש ש.ו.ב – המשורר מאחל לעצמו לשוב ולבקר בבית המקדש.
השורש י.ש.ב – המשורר מאחל לעצמו לשבת בבית המקדש לאורך זמן.

המשמעות של המילה "ושבתי" מהשורש י.ש.ב מתאימה יותר לרוח המזמור מכיוון שהמשורר מעוניין בקרבת האל, ולפיכך רוצה לשבת במקדש לאורך זמן.

או:

המשמעות של המילה "ושבתי" מהשורש ש.ו.ב מתאימה יותר לרוח המזמור מכיוון שהמשורר רוצה בקרבת האל, ולפיכך הוא מבקש לחזור לבית המקדש בהמשך.

נושא בחירה: "חוק וחברה במקרא"

שאלה מספר 17

סעיף א'

- (1) ה' דורש מהמלווה לא לדרוש את החזר ההלוואה מהלווה העני בכוח ובאכזריות (לא להיות נושה), כמו כן ה' אוסר על המלווה לגבות ריבית על ההלוואה שנתן ללווה העני. בנוסף לכך המלווה נדרש להחזיר את מעילו של הלווה שנלקח ממנו כערבון עד לשקיעת השמש. הסיבה לכך היא שאם ללווה העני לא יהיה במה להתכסות בלילה הוא יצעק לה' ויבקש את עזרתו, ולאור זאת ה' יפעל לטובת הלווה, יעזור לו (ויעניש את המלווה האכזר).
- (2) בקטע ממלכים ב' אישה אלמנה צועקת אל אלישע בבקשה לסייע לה להציל את בניה מעבדות, בשל החוב שהיא חייבת לאדם, הנוהג בה כנושה. חובתו של אלישע כנביא לה' היא לשמוע לצעקתה ולסייע לה, וכך הוא נוהג. הוא מבצע עבודה נס. הוא מסייע לאלמנה להחזיר את החוב לנושה ובכך מונע את מכירת ילדיה לעבדות. (נס השמן – גורם לכך שהשמן בכד לא ייגמר עד שמלאה את כל הכלים).

סעיף ב'

הנושה פעל על פי המקובל בתקופה בה התרחש הסיפור וזאת ניתן לראות באמצעות תשובתו של אלישע לדברי האלמנה: "מה אעשה לך הגידי לי מה יש לך בבית..." – אלישע אינו מציע לאלמנה לגשת לבית המשפט, ולהתלונן על כך שהלווה הפר את החוק, מתנהג כנושה ומאיים לקחת את ילדיה לעבדות, אלא מביע תמיהה – מה אפשר לעשות? ואז מבצע בעבורה נס. כלומר, הנושה לא עבר על החוק באותה התקופה (כנראה חוק זה לא קיים).

שאלה מספר 18

סעיף א'

ר' אברהם מפרש את הנימוק כהזדהות: עם ישראל היה גר, זר במצרים, ולכן עליו להתחשב בזרים היושבים בקרבו. רמב"ן מפרש את הנימוק כאיום: ה' העניש את מצרים על כך ששעבדו את עם ישראל. לפיכך, ה' יעניש את עם ישראל אם יעשקו את הגרים, שכן ה' מציל את החלש מהחזק ממנו.

סעיף ב'

יבול השדה – אם נשכחת חבילת שיבולים בשדה, אין לשוב ולקחת אותה, אלא להשאיר לשכבות חלשות.
 זיתים – אין לחזור ולהוריד את הזיתים שנותרו על ענפי העלים לאחר המסיק, אלא יש להשאירם לשכבות החלשות.
 ענבים – אין לחזור ולבצור את הענבים שטרם הבשילו בעת הבציר, אלא יש להשאירם לשכבות החלשות.

נושא בחירה: "המאבק לחברה מוסרית – ערך מרכזי בנבואה"

שאלה מספר 19

סעיף א'

(1) בעמוס ד' הנביא מאשים את "פרות הבשן אשר בהר שומרון". כלומר, את נשותיהם של עשירי העיר, נשות האצולה. בעמוס ח' הנביא מאשים בעיקר את הסוחרים. ניתן ללמוד זאת מהשימוש במונחים מסחריים כגון "להקטין איפה", "להגדיל שקל", "לעוות מאזני מרמה" המעידים על פעולות כלכליות.

ההאשמות הן: בעמוס ד' האשמה היא שהנשים "עושקות דלים, רוצצות אביונים" כלומר, עושקות את העניים וגורמות להם למצוקה גדולה. עוד נאמר שנשים אלה עסוקות כל היום בסיפוק תאוותיהן והנאותיהן: "האומרות לאדוניהן: הביאה ונשתה" – כל היום עוסקות בשתיה, במשתאות. בעמוס ח' ההאשמה היא שהסוחרים חושבים כל העת כיצד להגדיל את רווחיהם במרמה, על חשבון העניים. הם אומנם מקיימים את החוק הדתי (לא לעבוד ביום השבת ובראש חודש), אך במהלך יום השבתון הם עסוקים במחשבה כיצד ימהרו לפתוח עת עסקיהם בתום יום השבתון ולהרוויח עוד כסף במרמה: "מתי יעבור החודש ונשבירה שבר והשבת ונפתחה בר להקטין איפה ולהגדיל שקל ולעוות מאזני מרמה". (ניתן לצטט גם מפסוק 6).

(2) בעמוס ד' נאמר שהעונש שיוטל על הנאשמים הוא גלות: פס' 2: "ונישא אתכם בצינות ואחריתכן בסירות דוגה" – האויבים יוציאו את הנשים מן העיר כשם שמוציאים דגים במיכל דגים. או: "הנשים יוצאו מן העיר כשידיהן קשורות. אפשרות אחת לציטוט: "ופרצים תצאנה אישה נגדה והשלכתנה הרמונה" (פס' 3) – הנשים תצאנה מהפרצות שפערו האויבים בחומה (כל אישה מהפרצה הקרובה לביתה) ותוגלנה למקום שנקרא "הרמונה". בעמוס ח נאמר שהעונש שיוטל על הנאשמים הוא: רעידת אדמה: הארץ תעלה ותרד כמו היאור במצרים אן הצפה: הארץ תוצף במים כמו הנילוס בזמן גאות.

סעיף ב'

בעמוס ד' 2 אלוהים נשבע שהנשים העשירות תיענשנה על חטאייהן. בעמוס ח 7 ה' נשבע "בגאון יעקב" (בעצמו או בגאותו הנצחית של העם) שהוא לא ישכח לנצח את חטאי העם. תפקידה של השבועה היא לחזק את ההבטחה לעונש (להגביר את תחושת הפחד בקרב השומעים).

שאלה מספר 20

סעיף א'

(1) הטענה המשותפת של שני הנביאים בנוגע לקורבנות היא התנגדות למקום המרכזי של הקרבת קורבנות במסגרת עבודת ה'. במילים אחרות, הם דורשים את העדפת המוסר על הפולחן:

"עולותיכם ספו על זבחיכם יאכלו בשר כי לא דברתי... על דברי עולה וזבח... שמעו בקולי..." (ירמיהו ז, 21-23); - ירמיהו מבקש מהעם לקחת את העולות והזבחים שהתכוונו להקריב לו ולאכול אותם, כלומר לא להקריב לה' דבר, כי ה' לא רוצה קורבנות ולא ציווה על קורבנות אלא על שמיעה בקול ה'.

"הירצה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן... הגיד לך אדם מה טוב... עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלוהיך... (מיכה 1, 7-8). ה' לא מעוניין בקורבנות רבים אלא בקיום מצוות מוסר ומיעוט בכמות הקורבנות.

(2) השימוש באירוניה אצל ירמיהו: "עולותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר" – העם סבור שהדרך לעבוד את ה' היא באמצעות קורבנות, הנביא לועג ומציע להם לאכול את הבשר כדי שתהיה להם תועלת כלשהי, כי ה' אינו מעוניין בקורבנותיהם, ללא התנהגות מוסרית לצדם. השימוש באירוניה אצל מיכה: "במה אקדם ה'... בעולות בעגלים בני שנה". אן: "הירצה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן" אן: "האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי". הנביא לועג לעם שסבור שהדרך לעבוד את ה' היא באמצעות קורבנות ע"י לעג והעצמה של כמות הקרבנות ואפילו נכונות לקורבן אדם, אך ה' אינו מעוניין בקורבנות ללא התנהגות מוסרית לצידם.

סעיף ב'

שלוש הדרישות מהאדם הן:

- קיום משפט צדק.
- עשיית חסד - קיום מצוות המוסר.
- קיום פולחן צנוע – פחות קורבנות.

דרישות אלה מהוות תשובה לשאלת העם, בכך שמציינות מהי הדרך הרצויה לעבוד את ה'. ה' אינו מעוניין בפולחן ראוותני, אלא בפולחן צנוע וקיום מצוות המוסר.